

С. П. Кучин,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,
Харківський інститут фінансів Українського університету фінансів та міжнародної
торгівлі Міністерства фінансів України
С. І. Асауленко,
студентка, Харківський інститут фінансів Українського університету фінансів та
міжнародної торгівлі Міністерства фінансів України

ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ЯК СФЕРА РОЗВАГ (ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ)

Досліджено роль туристичного бізнесу в Україні, його проблеми розвитку на сучасному етапі. Проаналізовано роль розваг в туристичному бізнесі. Показані перспективи готельно-туристичного бізнесу в Україні.

Investigated the nature of the role of tourism in Ukraine and its development at this time. The role of entertainment in the tourist business. Prospects for development of hotel and tourist business in Ukraine.

Ключові слова: туризм, розваги, туристичні послуги, готельно-туристична база.
Key words: tourism, entertainment, travel services, hotel and tourist center.

ВСТУП

Туризм є одним з найбільш високоприбуткових і динамічних видів економічної діяльності в світовій економіці. Сфера туризму, впливаючи на такі ключові галузі господарства, як транспорт і зв'язок, торгівлю, будівництво, сільське господарство, виробництво споживчих товарів, освіту, культуру та багато інших, є каталізатором соціально-економічного розвитку країн. Існують фактори, які впливають на розширення зв'язків туристичних організацій всіх форм власності з туристичними фірмами інших країн у найрізноманітніших сферах суспільного життя. В сучасних умовах реформування української економіки проблема розвитку соціально-культурної сфери є однією з актуальних проблем, а туристична діяльність як складова сфери розваг стає об'єктом дослідження у спеціальних наукових розвідках вітчизняних та зарубіжних вчених.

Значний внесок у дослідження зазначеної проблеми зробили такі вчені, як А. Александрова, В. Данильчук, В. Квартальнов, К. Кривега, І. Мініч, Т. Ткаченко, І. Трегулова, В. Федорченко та інші. Наукові та практичні дослідження цих вчених стають підґрунтям для проведення чергових ґрунтовних наукових досліджень. Подальшого дослідження потребують невирішені раніше частини загальної проблеми, яким присвячена стаття, такі як: поглиблене вивчення державної політики підтримки туристичної діяльності, фактори розвитку підприємств сфери розваг та перспективи їх розвитку у корпоративному секторі національної економіки України.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної статті є дослідження проблем, перспектив функціонування та факторів, які сприяють або стримують розвиток туристичної галузі в Україні як

складової сфери розваг. На наш погляд, зазначені питання є лише невеликою частиною тих нагальних проблем сучасного розвитку соціально-культурного середовища, які потребують детального аналізу та дослідження у спеціальних роботах науковців.

РЕЗУЛЬТАТИ

Закономірністю сьогодення є невинно зростаюча роль туристичного бізнесу в економічному розвитку сучасного суспільства. Зважаючи на це, навіть у тих країнах, де він ще не посів домінуючого місця в структурі дозвілля, а це стосується і України, туризм привертає до себе увагу як та ланка економічної діяльності, котра здатна забезпечити значний і суттєвий господарський та фінансовий ефект. Саме з цієї причини досить актуальним у науковому плані є дослідження проблем розвитку інфраструктури туризму з метою з'ясування шляхів та способів подальшого удосконалення індустрії туризму та збагачення її соціокультурного змісту [9].

У туризмі як самостійній сфері господарства, з одного боку, діють загальні закономірності економічного розвитку, формуються факторні доходи, загострюються або вирішуються проблеми ринкової рівноваги, правила й норми "економічної гри" визначаються відносинами власності та ін. З іншого боку, туризм — це особливий вид діяльності людини та специфічна сфера господарювання.

Розваги входять до туристичного продукту поряд з іншими туристськими послугами (розміщення, харчування, транспортного, побутового, інформаційно-рекламного обслуговування та ін.). Якщо якісне перевезення, харчування і розміщення — це лише передумови для відпочинку, то споживання розважальних послуг і є сам відпочинок. Вирушаючи у подорож, будь-який турист намагається свідомо або підсвідомо вирішити для себе такі проблеми:

- зняти стрес, накопичений за певний час;
- змінити обстановку (зокрема, природно-кліматичні умови);
- побувати серед інших людей, поспілкуватися з ними;
- познайомитись з іншою культурою, способом життя інших людей;
- отримати можливість самовираження і самоствердження;
- відчутти хвилюючі переживання (неодмінно із благополучним завершенням), щоб потім розповісти про це друзям і знайомим;
- отримати задоволення від незвичайних відчуттів;
- взяти участь в азартних іграх;
- відчутти романтичну пригоду;
- розслабитися поза домом;
- витратити гроші, які незалежно від рівня доходу турист завжди накопичує на відпочинок [1, с. 417].

Вирішення більшості цих проблем можливе завдяки розважальній діяльності під час подорожі. Але на види такої діяльності, їх спрямованість та інтенсивність впливає багато чинників. Розваги залежать, у першу чергу, від мети подорожі. Якщо для ділового, пізнавального, навчально-освітнього, релігійного, спортивного відпочинку розважальні заходи є такими, що доповню-

ють, урізноманітнюють основну програму туру, що головною метою культурно-розважального туризму є відвідування розважальних закладів та участь у різноманітних заходах розважального характеру.

Під час організації культурно-розважального туризму основна програма туру побудована так, щоб:

1) відвідати певний розважальний чи культурно-розважальний заклад (до розважальних закладів, заради яких здійснюється подорож, в першу чергу, відносяться тематичні парки). "Сьогодні вони являють собою супер-дороге, неймовірне за масштабами шоу-виробництво із своїм унікальним стилем, образами та штампами. Крім атракціонів, на території тематичних парків розташовані готелі, багато ресторанів, спортивні споруди (плавальні басейни, тенісні корти, майданчики для гри), а також знаходяться транспортні вузли. У неперервних видовищах задіяні тисячі акторів" [1, с. 416—417];

2) взяти участь в якомусь видовищному заході (якщо є зацікавленість, то туристи здатні долати досить великі відстані, щоб взяти участь (безпосередньо або як глядачі) у різноманітних мистецько-розважальних, спортивних, етнографічних, рекламних або інших видовищних заходах: фестивалях, карнавалах, концертах, змаганнях, іграх, святах, культурно-історичних театралізаціях, технічних шоу тощо);

3) споглядати конкретне природне явище (інколи людська допитливість, бажання пізнати більше, професійний інтерес змушують до організації подорожі у найвіддаленіші куточки світу, здійснення найризикованіших мандрівок для того, щоб на власні очі побачити певне природне явище. Воно може мати наукове пояснення (наприклад, північне сяйво) або базуватися на домислах.

Аналіз розвитку туристичного бізнесу в світі свідчить про загострення конкуренції й адекватні реакції підприємств на це явище. У системі стратегій розвитку туристичних підприємств, відповідно до тенденцій теорії та практики стратегічного управління, пріоритетними стають стратегії інтеграції, концентрації, диверсифікації та забезпечення конкурентних переваг [11, с. 18].

На тлі бурхливого розвитку світового туризму закономірно виникає питання про роль України на світовому ринку туристичних послуг. Слід зазначити, що об'єктивно вона має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього трізму: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного й рекреаційного потенціалів.

Необхідно відзначити, що нині на вітчизняному ринку туристичних послуг функціонують значна кількість невеликих підприємств. Створення великих підприємств-посередників у туристичній галузі взагалі не є характерним явищем. Незважаючи на зростання конкуренції на вітчизняному ринку туристичних послуг, її рівень значно відстає від світового. Оскільки це є визначальним фактором процесів концентрації та інтеграції, у вітчизняних умовах переважними типами розвитку підприємств можуть бути стратегії конкуренції (низьких витрат), диверсифікації туристичного продукту та діяльності.

Намагаючись сприяти розвитку туристичної галузі в Україні, Кабінет Міністрів України затвердив постанову № 340 від 17 березня 2011 р., в якій йдеться про порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки розвитку туризму, порядок використання коштів для фінансової підтримки роботи із створення умов для безпеки туристів, розбудови туристичної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів і магістралей [10].

Стимулом до розширення туристичних послуг є існування людських потреб, бажань і платоспроможного споживчого попиту. Так, будь-який працівник періодично відчуває потребу зняти напругу, оздоровитися, відпочити, придбати нові інтелектуальні цінності й т.п., що передбачає наявність специфічних товарів, які здатні задовольнити ці потреби і побажання. Таким специфічним товаром є окрема або комплексна послуга, що може бути запропонована на ринку туристичних послуг покупцям і придбана ними для споживання з метою задоволення власних потреб або побажань. Набір послуг, здатний задовольнити специфічні потреби покупців, що пропонуються на ринку туристичних послуг, у економічній літературі визначається поняттям туристичної пропозиції. Він включає альтернативи для задоволення потреб покупців [12, с. 120].

В умовах глобалізації гарні природно-кліматичні умови — далеко не головне для ефективного функціонування туристичної інфраструктури. Наприклад, маючи чудові туристичні ресурси, Азовське море на півдні і лісові масиви на півночі з Національним парком "Святі гори" та перлиною Святогір'я — Свято-Успенською Лаврою, які привертають увагу багатьох туристів, ми не можемо похвалитися різноманітним додатковим послуг, які складають сферу розваг [4, с. 7]. Наприклад, якщо за радянських часів кримська рекреація не була бізнесом, то сьогодні вона стала цілком ринковим бізнесом, а це призвело до того, що потреба у всіх ресурсах цих кризових галузей почала задовольнятися за межами Криму. Це призвело до того, що із кримської економіки вимивається більша частина — від 50% до 60% — курортного прибутку, який міг би залишитися в розпорядженні автономії і сприяти подальшому розвитку туристичної інфраструктури. Економісти вважають, що сьогодні важливіше домагатися не так збільшення припливу грошей, як зменшення їх відпливу [7, с. 32].

За роки незалежності українське суспільство усвідомило, що туризм є однією з найдинамічніших галузей світової економіки, у якій зайнято близько 10% трудових ресурсів, яка виробляє майже 10 відсотків світового валового продукту, охоплює 7% загального обсягу інвестицій і третину світової торгівлі послугами [13, с. 9].

На даному етапі для України необхідно визначити пріоритети перспективного розвитку туристичного бізнесу, які слід розглядати в контексті загальнодержавних та регіональних інтересів, швидкості як економічної віддачі, так і соціальної та екологічної віддачі.

Окремою проблемою для сучасної України є відсутність необхідної кількості готелів та відповідного

сервісу обслуговування туристів. Так, 9—12 вересня 2010 р. на базі готелю "Надія" (м. Івано-Франківськ) відбувся ювілейний, XX Всеукраїнський з'їзд Асоціації готельних об'єднань та готелів міст України — масштабна подія у сфері гостинності України, основне завдання якої — сприяння розвитку готельно-ресторанного бізнесу в нашій державі.

Асоціація готельних об'єднань та готелів міст України була створена у листопаді 1990 р. для координації діяльності готелів, захисту прав та інтересів учасників, захисту прав і лобіювання інтересів готельного бізнесу, узагальнення та поширення досвіду найкращих готелів, надання методичної і юридичної підтримки, участі у розробці нормативних документів готельної галузі [8].

Головними питаннями З'їзду було підвищення економічної ефективності готельних підприємств, енергозбереження та безпеки, підготовка готельно-туристичної бази України до Євро-2012. За підсумками обговорення актуальних проблем та запропонованих доповідачами пропозицій щодо покращення роботи готельно-ресторанної галузі учасники з'їзду вважають за необхідне:

- ввести єдиний державний реєстр організацій, фізичних осіб, що надають послуги розміщення;
- впровадити обов'язкову сертифікацію та категоризацію всіх без виключення засобів розміщення;
- законодавчо врегулювати питання про відшкодування витрат на відрядження на підставі документів тільки тих засобів розміщення, які включені до Єдиного державного реєстру;
- посилити міри відповідальності за незаконне надання готельних послуг, зокрема до фізичних осіб у незареєстрованих приватних квартирах;
- встановити для всіх закладів розміщення однакові тарифи на комунальні послуги;
- терміново законодавчо врегулювати питання щодо захисту суб'єктів господарювання від спроб рейдерських захоплень та встановити кримінальну відповідальність за такі дії;
- прискорити надання податкового роз'яснення щодо застосування законодавства про звільнення готелів від податку на прибуток згідно закону України від 08.07.2010 р. № 6309 "Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку та підготовки готельної інфраструктури до проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу";
- знизити розмір податку на додану вартість на послуги готелів та ресторанів на 10%;
- підтримати створення інформаційно-туристичних центрів у всіх регіонах країни;
- розробити Закон України "Про готелі" та Туристичний кодекс України; відновити діяльність самостійного центрального органу виконавчої влади в галузі туризму [3].

Згідно Державної цільової програми підготовки та проведення Євро-2012, до кінця листопада 2011 р. потрібно підготувати 366 готелів. Це, зокрема, ремонт і реконструкція 265 готелів й завершення будівництва нових 101 (47 у Києві, 24 у Львові, по 15 у Донецьку і Харкові). Загальна сума капіталовкладень у ці об'єкти буде перевищувати 320 млрд грн. Відмічу, що це не

бюджетні кошти, а оборотні активи готельних підприємств, це інвестиції — як внутрішні, так і зовнішні [5].

У найближчий час Україна перейде на загальноєвропейські стандарти класифікації готелів асоціації Hotelstars Union. Ця система дає більш об'єктивну оцінку послуг, що надаються готелем. За підсумками рейтингування готель набирає певну кількість балів, виходячи з яких визначається його категорія. Стандарт включає в себе 270 пунктів, причому лише частина вимог до готелю обов'язкова.

Слід відзначити позитивні зрушення в цьому напрямі. Багато українських бізнесменів при будівництві готелів вже використовують європейські стандарти [2, с. 11]. На сьогодні багато позитивного вже зроблено, зокрема: відмінено готельні та готельно-екскурсійні збори; бланки суворої звітності; скасовано дискримінаційні ціни на послуги розміщення в готелях іноземних громадян; змінено податкове законодавство.

ВИСНОВКИ

Таким чином, вирішуючи завдання подолання кризових явищ у сфер туристичного бізнесу в Україні, необхідно враховувати не лише фактори, які впливають на розвиток саме туристичного бізнесу, а й ті негативні тенденції, які існують в державі: чинне законодавство майже не стимулює розвиток підприємництва у сфері туризму; не вдосконалений економічний механізм, який стимулював би раціональне використання природного та історичного потенціалу конкретних регіонів; недостатньо розвинута інфраструктура загального призначення — торгівля, громадське харчування, транспорт, проблемні питання у житлово-комунальному господарстві.

Проте, завдяки тому, що Євро-2010 буде проходити в Україні, туристичний бізнес за останні роки розвивається найдинамічніше за останні 20 років незалежної України. На нашу думку, майбутнім дослідникам треба звернути увагу на проблему, яким чином завантажити та використовувати на повну потужність всі об'єкти туристичної галузі, які побудовані до європейського футбольного чемпіонату після його завершення, яким чином зберегти в уявленні іноземних гостей позитивні враження від України та збудити в них бажання до туристичних подорожей Україною.

Подальший соціально-економічний розвиток України можливий за умов розширення внутрішнього ринку і підвищення конкурентоспроможності національної економіки, її окремих виробництв та галузей. Одним з пріоритетних напрямів такого розвитку країни є туризм. Україна має всі об'єктивні передумови, щоб стати однією з розвинених туристських держав світу. Саме туризм здатний подолати розбіжності в розвитку окремих регіонів країни, які значно посилилися останнім часом. Розвиваючи власну туристичну галузь, Україна має всі можливості стати стабільною, розвинутою та квітучою державою.

Література:

1. Александрова А.Ю. Проблемы конкурентоспособности стран на мировом туристском рынке / А.Ю.

Александрова // Конкурентоспособность в системе мирового хозяйства: пространственный анализ. — М.: Пресс-Соло, 2002. — С. 408—425.

2. Винниченко І. Про туризм замовляли слово. Чи буде воно почуте? / І. Винниченко // Новості туризму. — 2010. — № 11. — С. 11.

3. Всеукраїнський з'їзд Асоціації готельних об'єднань та готелів міст України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nadia.if.ua/uk/news/94-seminar2010.html>

4. Данильчук В.Ф. Сфера розвлечений — основний источник дополнительных услуг / В.Ф. Данильчук // Збірник наукових праць VI Міжнародної науково-практичної конференції "Розвиток сфери розваг — основа сучасної концепції підвищення ефективності туристичного бізнесу" (м. Святогірськ, 29 вересня — 1 жовтня 2006 р.). — Донецьк, 2006. — С. 5—8.

5. Для підготовки до Євро-2012 в українські готелі потрібно вкласти 320 млрд гривень [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://galinfo.com.ua/news/74476.html>

6. Квартальнов В.А. Туризм: учебник / В.А. Квартальнов. — М.: Финансы и статистика, 2003. — 320 с.

7. Кривега К.В. Туристична інфраструктура в Україні: стан та перспективи / К.В. Кривега // Економічний Вісник національного гірничого університету. — 2005. — № 1. — С. 28—33.

8. Міністерство культури і освіти України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/index>

9. Мініч І.М. Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму: соціологічний аналіз 2002 год: автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.04 / І.М. Мініч / НАН України. Ін-т соціології. — К., 2002. — 18 с.

10. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки розвитку туризму та фінансової підтримки роботи із створення умов для безпеки туристів, розбудови туристичної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів і магістралей" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=340-2011-%EF>

11. Ткаченко Т. Стратегії розвитку підприємств туризму в Україні / Т. Ткаченко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. — 2006. — № 1. — С. 16—22.

12. Трегулова І.П. Туристична діяльність в Україні: проблеми й тенденції розвитку / І.П. Трегулова // Економіка. Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. — № 3 (35). Сер. екон. науки. — С. 119—124.

13. Федорченко В.К. Туризм в Україні: виклики часу / В.К. Федорченко // Збірник наукових праць VI Міжнародної науково-практичної конференції "Розвиток сфери розваг — основа сучасної концепції підвищення ефективності туристичного бізнесу" (м. Святогірськ, 29 вересня — 1 жовтня 2006 р.). — Донецьк, 2006. — С. 9—12.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2011 р.